

ריבונה של תורה

רעיונות ומאמרים לפרשת השבוע

ה' כסיו' ה' פרשת קרח ה' ט"ו סיון תשע"א ה' ג' ליוני 226 ה' שנה ה'

כצאת השמש בגבורתו

הערוך כתב, שאסיתא היא מלשון "חסידתא", כלומר, כלי שסובל מכות כחסיד הנעלב. וזהו כדברי המדרש דלעיל שחסיד הוא מי שמכים ומחרפים אותו, ושותק ואינו משיב.

וכן כתב היעב"ץ בספר מגדל עוז (בית מדות - עליית הבדידות) "החסיד נקרא על שם הבושה, שתרגום "חסד" חסודא הוא, מלשון בושה בארמית, ותרגם אונקלוס "והחסידה" - "וחוריתא", לשון לובן, כי המתבייש פניו מתלבנים, כמו שאמרו חז"ל דאזיל סומקא ואתי חיורא. ולפיכך שם חסיד מורה שצריך לסבול בושת כדי לקיים התורה, ולא ישגיח בלצים. כי החסידים האמיתיים הם נעלבים ואינן עולבים, כדרך שהיו נוהגין הנביאים, שנאמר "גוי נתתי למכים ולחיי למורטים, פני לא הסתרתי מכלימות ורוק".

ומעתה יש לבאר היטב את החסידות הטמונה בשתיקתו של אהרן כלפי קרח ועדתו, שהרי למרות שנחלקו עליו בכל תוקף וקראו תגר על כהונתו, שתק ולא השיבם דבר, וכמו שכתב הרמב"ן "כי אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו", ואין לך חסידות גדולה מזו.

[ולכן מצינו בתרגום יונתן (דברים י, ה) אודות התרשלותם של ישראל בהספדו של אהרן - "דאתרשלנא במספדא דאהרן חסידא". כיון שמידת החסידות היא שעמדה לאהרן, לזכות בעבורה לשלל מעלותיו ולכתר כהונה, וזהו עיקר השבח הטעון להאמר בהספדו].

וראה את שכתב השפת אמת (קרח תרמ"ג) "החסיד תולה מעשים טובים שלו בזכות אחרים. והרשע סובר שכל העולם ניזון בשבילו. וכאשר ראינו בגיאותן של עדת קרח. ואהרן אדרבה לא ענה כלום והאמין כי בכח הרבים עובד את עבודתו כי הוא שלוחן של כלל ישראל. וחז"ל דרשו "תולה ארץ על בלימה" - על מי שבולם פיו בשעת מריבה, וזה נתקיים ממש כאן באהרן שלא פתח פיו במריבה זו. ואי אפשר להיות בולם פיו רק כשהוא אין ממש. וזהו שאמר משה "ובקשתם גם כהונה" כי לא שייך כלל לבקש כהונה שזה ניתן רק למי שאינו מחזיק עצמו לכלום".

הנעלבים ואינן עולבים

ועל הנהגת החסידות האמורה לעיל דרשו במסכת גיטין (ל, ב) "הנעלבים ואינן עולבים, שומעין חרפתן ואין משיבין, עושין מאהבה ושמחין ביסורין, עליהן הכתוב אומר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו".

בכל משך השתלשלותה של פרשת קרח לא מצינו שום התייחסות בדברי הכתוב אודות דעתו של אהרן הכהן ותגובתו כנגד דברי הבלע של החולקים עליו ועל כהונתו. ברם, רמז יש לדבר בפסוק (טו, ד) "וישמע משה ויפול על פניו", וכתב הרמב"ן, "ויפול ולא ויפלו, כי אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו, ויהי כמחריש וכמודה שמעלת קרח גדולה ממעלתו, אבל הוא עושה כדבר משה ומקיים גזירת מלך". ויש להעמיק ולהתבונן בהנהגתו זו של אהרן, ובלקח שיש להפיק הימנה לדורות.

"לאיש שהוא חסידך"

והנה לכשנתבונן נמצא שאהרן זכה לכהונה בעבור חסידותו, וכעדות הכתוב (דברים לג, ח) "תומיך ואוריך לאיש חסידך, אשר ניסיתו במסה תריבהו על מי מריבה". ופירש האבן עזרא, "לאיש חסידך - לאיש שהוא חסידך", דהיינו שאהרן זכה לאורים ותומים ולכהונה בזכות חסידותו. וביאר השפתי כהן, שזהו שנאמר "אשר נסיתו במסה", כי עמידתו של אהרן בשלל הנסיונות שאירעוהו, העידה על מעלת חסידותו, ובפרט כשערער קרח על כהונתו, והוא שתק ולא השיבו דבר. ויש להבין מהי החסידות הטמונה בשתיקתו של אהרן כלפי קרח ועדתו.

המדוכה והחסיד

ונראה בביאור הענין על פי דברי המדרש תהילים (מזמור טו, "הקב"ה נקרא חסיד, שנאמר (ירמיה ג, יב) "כי חסיד אני נאום ה'". ודוד קרא עצמו חסיד, שנאמר (תהילים פו, ב) "שמרה נפשי כי חסיד אני". אמר רבי אלכסנדר, כל מי ששומע קללתו ושותק נקרא חסיד. ודוד שמע קללתו ושתק, בדין הוא שיקרא חסיד". וכן אמרו שם (מזמור פו, "כל מי ששומע קללתו ושותק נעשה שותף להקב"ה, שכן הוא שומע לאומות העכו"ם שמחרפין אותו לפניו והיה יכול לאבדם בשעה אחת, ושותק. אף דוד כן היה, שומע קללתו ושותק. לפיכך, שמרה נפשי כי חסיד אני". ובדרך זו פירש המצודות דוד (תהילים פו, ב), "כי חסיד אני, ששומע חרפתו ובידו לנקום נקם, ומעביר על מדותיו".

ובמסכת שבת (טו, ב) מצינו שהמדוכה שבה כותשים ודכים תבלינים על ידי שמכים בה הרבה, נקראת בארמית "אסיתא", מלשון חסירתא וחסרון. ברם, כתב המהרש"א (ח"א, שם) שבספר

ולדברינו עד עתה נמצא שהנהגה זו היא המביאה את האדם לקנות את מידת החסידות. ולפי זה יש להטעים כמין חומר את דברי הרמב"ם (פי"ז מתי"ת ע"ג), "וכן היה דרך חסידים הראשונים, שומעים חרפתם ואינן משיבין, ולא עוד אלא שמוחלים למחרף וסולחים לו". ובדוקא נקט "חסידים", שהרי מידות אלו שייכות לתחומה של החסידות, והאדם המתנהג בהן הוא אשר בשם חסיד יקרא.

ור' זלמן מוולאז'ין (תולדות אדם פט"ז), פירש את מאמר ה"נעלבים ואינם עולבים" לאור ג' הנהגות המצויות בבני אדם. כי יש אדם שכשיחרפוהו אויביו, ישיב להם בדברי עלבונות וגידופים. ויש אדם שלא ישיבם עלבון כגמולם, אך יענה ויאמר שאין בו ממה שמלעיזים עליו. ויש שישתוק ויבלום פיו, אך לבו יכאב וידאב.

וכנגד שלושתן אמרו חכמים, ה**נעלבים ואינם עולבים**, ואינם משיבין ועולבים בעולביהם. ולא עוד אלא ש**שומעים חרפתם ואינם עונים** ואומרים שאין הדברים נכונים. ולא עוד אלא שאף לבבם לא יכאב, אלא **עושין מאהבה ושמים ביסורין**, עליהם נאמר "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו", באשר נתעלו המה שלא כדרך שאר בני האדם, ונתחסדו ביותר.

לאור חיצין יהלכו

ובדעת זקנים **מבעלי התוספות** (בראשית א, טז), עמדו בטעם הדבר שנמשלו הנעלבים ואינם עולבים לצאת השמש בגבורתו. ונראה בביאור הדבר בהקדם דברי הגמ' **במסכת נדרים** (לט, א) לגבי מחלוקת קרח ועדתו, "מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול, ואמרו לפניו רבש"ע אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירים ואם לאו אין אנו מאירין. באותה שעה ירה בהן חיצים וחניתות, אמר להם בכל יום ויום משתחויים לכם ואתם מאירים, בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם. **ובכל יום ויום יורים בהן חיצים וחניתות ומאירים**, שנאמר לאור חיצין יהלכו".

ונמצא שאף שיורים בשמש חיצים וחניתות, מאירה היא בכל כוחה, והרי זה ממש כחסיד שמעליבים אותו ופוגעים בו ולמרות זאת אין לבו כואב ודואב, והוא מקבל הכל באהבה, ולכן נמשלו הנעלבים ואינם עולבים לשמש המאירה בגבורתה [שוב ראיתי שכן כתב הרי"ף בעין יעקב (גיטין לו, ב)].

שמעיה ואבטליון והכהן הגדול

ובמסכת יומא (ע"א, ב) מובא, מעשה בכהן גדול אחד שיצא מבית המקדש, והלכו כל העם אחריו. וכשראו העם את גדולי הדור שמעיה ואבטליון, עזבוהו והלכו עימם. וכשבאו שמעיה ואבטליון להיפטר הימנו לשלום, אמר להם "ייתון בני עממין לשלם". והשיבוהו "ייתון בני עממין לשלם דעבדין עובדא דאהרן, ולא ייתי בר אהרן לשלם דלא עביד עובדא דאהרן".

ופירש המאירי, שהכהן הגדול התריס כנגדם מחמת קנאה, וקינתרם על כך שבאו מבני בניו של סנחריב (כמו"ש בגיטין נז, ב). ואמרו לו, יבואו בני עממיא לשלום, שעושים כמעשה אהרן, והינם רודפי שלום ובעלי מידות. ולא יבואו בני אהרן כמותו לשלום, כיון שקינתרם וקינא בכבודם וסיפר בגנות תלמידי חכמים, שלא כאהרן הכהן הגדול.

והרובד הפנימי שבדברים הוא, שהמתריס ומתקנא בחבירו מופקע לגמרי מלהימנות בין תלמידיו של אהרן. וקל וחומר הוא, שהרי אהרן לא השיב דבר למחרפיו ולחולקים על מעלתו, וכל שכן שכל סממן של קנאה ותחרות לא שייך כלל בתחומו, ובזכות כך זכה בכהונה הגדולה. וכפי שדרשו **במסכת שבת** (קלט, א), "בשכר וראך ושמח בלבו, זכה אהרן לחשן המשפט על לב".

ופירש המהרש"א (ת"א, א), "שהיה שמח בכל לבו, ולא שיהיה מראה עצמו לעיניו שהוא שמח ובלבו יתקנא בו", ונמצא שאהרן זכה לכהונה בעבור שלמות שמחת הלב במעלת משה שנתמנה לגאול את ישראל. ולכן הוכיחו שמעיה ואבטליון לאותו הכהן, שאין ראוי לזרע אהרן לקנות ולקנא, באשר אין זה כדמות מעשה אהרן [שוב ראיתי שכיוונתי בדברים אלה לחתם סופר שהביא בשו"ת ציץ אליעזר (חט"ז סי' טז)].

כלה נאה וחסודה

ובחתימת מאמר זה העוסק בחסיד שמבטל עצמו ואינו נחלק עם העולבים בו, נראה להוסיף ולבאר את דברי הגמ' (כתובות טז, ב), "כיצד מרקדין לפני הכלה, בית שמאי אומרים כלה כמות שהיא, ובית הלל אומרים כלה נאה וחסודה".

כי הנה כתב הר"ן (נדרים ל, א), שבקידושי אשה לאיש, מסכמת האשה לקדושי האיש, **ומבטלת את דעתה ורצונה, ומחשיבה עצמה כלפיו כדבר של הפקר**, והבעל מכניסה לרשותו ומקדשה. ואם כן נאה ויאה לה התואר "חסודה", באשר מבטלת היא את דעתה כלפי חתנה, וביטול זה משתייך לתחומה של החסידות כמבואר במאמר זה [ובס"ד ראיתי שכיוונתי בעיקר הדברים למהר"ם שיף בכתובות (טז, א) ש"כלה חסודה", הוא מלשון "חסידה"].

ומה נפלא הדבר שבית הלל הם בעלי האימרה "כלה נאה וחסודה", שהרי אמרו (עירובין יג, ב), "מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן, מפני שנוחין ועלובין היו, ושונן דבריהן ודברי בית שמאי, ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי". ונמצא שהנהגתן היתה בחסידות כדרכו של אהרן.

והמבין ידע שמשום כך דוקא הלל הוא שאמר (אבות א, יב), "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה", שהרי הוא ושומעי לקחו אחזו בדרכיו של אהרן.

העלון מוקדש לע"נ: ר' בנימין בן משה ז"ל ♦ מרת סרח (שרה) בת רחמה ע"ה ♦ צביה בת סרח ע"ה ♦ מרת רחל בת סאלחה ע"ה ♦ מרת נאז'ה בת תאג'ה ע"ה ♦ אהרן בן יחיא מעברי ז"ל ♦ מאור בן צביה ז"ל ♦ אבלין בת איבון ע"ה ♦ שלום בן חיה חנה ז"ל ♦ בצלאל בן רחל ז"ל ♦ אברהם בן משה וזהרה ז"ל ♦ שלום בן יחיא ויהודית ז"ל ♦ שלמה בן דוד ומרים ז"ל ♦ שמואל בן דוד ומרים ז"ל ♦ חיים ויקטור בן רחל בן ז"ל ♦ שמעון בן אמיליה ז"ל ♦ משה בן חלימה וסלם ז"ל ♦ הרב עובדיה בן יעקב יעבץ ז"ל ♦ שאול בן צמח ז"ל ♦ יחזקאל בן ג'ולית ז"ל ♦ ברכה בת בת שבע ע"ה ♦ סעידה בת נעימה ע"ה ♦ רינה בת חנה ע"ה ♦ מרצדס בת פרלה ע"ה ♦ שרה בת משה וזהרה ע"ה ♦ רחל בת ג'ריה ע"ה ♦ רבקה בת שרה ע"ה ♦ רונית בת מנטה מרגלית ע"ה ♦ רחל בת חיה ע"ה ♦ סעדה בת וזהרה ע"ה ♦ לאה בת רבקה ע"ה ♦ סעדה בת נעמי ע"ה ♦ מנחם בן שלום ז"ל ♦ רפאל בן עישה ז"ל ♦ אברהם בן שמחה ז"ל ♦ זאב בן סוסיא ז"ל ♦ עזרי בן ג'נט ז"ל ♦ אליאס בן נועם ז"ל ♦ עובדיה בן דוד ז"ל ♦ אשר מסעוד בן חנה ז"ל ♦ ת.ג.צ.ב.ה.